

Amintiri...

Conu Victor, cum îi spuneau prietenii, era un neîntrecut causeur. Avea o extraordinară cunoștință a oamenilor și povestea despre fiecare, împrejurări în care se dă pe față caracterul ascuns, impenetrabil, — eul profund, cum se spune de la Proust incoace. Deși n-avea iluzii, îi plăcea să înfățișeze fața plăcută a vieții, aceea și numai aceea pentru care ea merită să fie trăită. A cultivat cu mare brio genul aforistic, revelindu-și un neașteptat talent în formularea scurtă și în întorsătura numai aparent paradoxală. Vorbe... vorbe... vorbe... este cartea unui moralist dezabuzat dar surizător, așa cum l-am cunoscut și pe scăpărătorul causeur. Avea și vorbe crude, între patru ochi, despre cite un contemporan, nu fără a-i recunoaște însă calitățile pozitive. Succesele din tinerețe îi atrăseseră mulți dușmani. Estetiștii îi tăgăduiau literatura global. Chiar conu Evghenie, — cum îi spunea lui Eugen Lovinescu, care-l prezentase ca pe veniaminul de geniu al generației sale, — dăduse îndărăt, își revizua judecățile. La una din duminicile amfitrionului de pe strada Cîmpineanu am avut ocazia să cunosc generozitatea lui Victor Eftimiu. La sfîrșitul lecturilor, cînd maestrul se ridica de pe jețul din fața biroului, lumea se retrăgea, înțelegînd că este ora mesei. Lovinescu atrăsese însă atenția, în șoaptă, celor pe care înțelegea să-i oprească la cină. Într-o seară, ne oprise la masă și pe conu Victor și pe cel ce scrie aceste amintiri. Cînd am rămas în trei, Victor Eftimiu a izbucnit, brusc :

— Coane Evghenie, nu-mi placi !

— De ce, coane Victore ? Cu ce te-am supărat ?

— Pe mine ? Cu nimic ! Dar ți-aș face o observație. De ce m-ai oprit la masă pe mine, care am tacîmul asigurat, și pe Cioculescu, om cu gospodărie întemeiată ? Uite, mă mîr cum nu te-ai întrebat ce mîncă în seara aceasta Cutare, care poate n-a luat toată ziua decît un iaurt și o bucată de piine, ori Cutare, care nu e decît piele și os ? Dacă-i invitați pe aceștia, te țineau minte toată viața, ca pe omul providențial, care spune : „Așterne-te, masă !”

Lovinescu a schimbat vorba, dar în săptămîna următoare s-a conformat, iar de atunci înainte reținea la masa de seară, regulat, pe cite un tînăr famelic, verificabil după felul în care devora tot ce i se punea înainte.

Victor Eftimiu era adeseori cinic în vorbă, dar se știa despre el că e sensibil la suferința altuia și că nu o dată a fost surprins cu pachetul de alimente, destinat cite unui confrate sărac și bolnav.

Într-o zi, cînd îl fereceam pentru succesele lui, mi-a dat un răspuns dezolat :

— Dragul meu, am fost director-general al teatrelor la vîrsta de 30 de ani. Și apoi, toată viața, n-am mai fost nimic. Tocmai peste alți 20 și ceva de ani, am

Album de familie : 1914, cu mama și surorile sale Panca, Lena și Natalia...

fost a doua oară chemat în același post. Eram plafonat. Nu e nimic mai trist în lume decât să fii încă din tinerețe plafonat, așa cum am fost eu.

Adeseori l-am auzit spunînd :

— Actorii tineri nu știu să spună versurile.

Dintre femei, numai Agepsina le spune cum trebuie, cu tot patosul.

— Iar dintre bărbați, dumneata, coane Victore, nu-i așa ?

— Să știți că-i așa, să nu rizi. M-ai auzit spunînd versuri ?

Intr-adevăr, îl auzisem și constatase că electriza publicul. Spre deosebire de Minulescu, care-și spunea versurile debutonat, cu mîinile în buzunar și plîmbîndu-se pe scenă, Victor Eftimiu le recita dramatic, cu un avînt tineresc și cu o impecabilă dicțiune. La el și la Agepsina Macri, soția lui, nu se pierdea nici o silabă. În turnee, cînd spuneau versuri, culegeau aplauze delirante.

Piesele lui de teatru, mai ales cele istorice, în stilul dramei romantice, desfășurau un mare aparat. Mi-aduc aminte că am asistat cîndva la reprezentația dramei Femeia Cezarului, de Ion Luca, împreună cu Vladimir Streinu. Nu știu care dintre noi ricanase, cu gluma la îndemîna oricui :

— E Ion Luca, fără Caragiale !

Pe parcurs însă, acțiunea se desfășura în crescendo și ne-am convins că autorul, prima oară jucat pe scena bucureșteană, era un dramaturg de valoare. La căderea cortinei, am aplaudat amîndoi, nu fără a ne împărtăși impresia că Luca exagerase, umplînd scena finală cu o figurație prea numeroasă. La vestiar, l-am întîlnit pe Victor Eftimiu și i-am împărtășit rezerva noastră. Maestrul ne-a privit cu milă :

— Țsta a fost final ? Păi dacă făceam cu piesa, puneam să tragă clopotele, aduceam tot soborul și tot poporul și ridicam sala în picioare !

Unul dintre farmecele conversației sale era, — cine ar crede ? — era erudiția, și mai ales cea de ordin filologic. Victor Eftimiu deținea secretul unor etimologii curioase și propunea soluții la probleme pe care le credeam insolubile.

...1970, alături de surorile Panca și Lena

Una dintre acestea era originea Capitalei noastre. Victor Eftimiu își debita teoria și nu-și ascundea izvorul erudiției. Găsim expusă acea teorie în paginile cu titlul *Bucureștii vechi* din volumul *Fum de fantome, amintiri* (1940).

„Numele Bucureștilor nu vine de la Bucur Ciobanul, ci de la Abu-Kureiș, un șef din tribul Kureișilor, revoltat împotriva califului Omar și care au mai zidit Djebelul din Siria. Spune aceasta muezinul Ivlâia-Cilibi, care-a bătătorit de trei ori împărăția sultanilor, pină la Viena, trecind prin țările românești, ale căror alte orașe le pomeneste foarte exact. Amintirile de călătorie ale aceluși muezin, nepot al unui mare vizir, devenit pașă la Nicopole, cuprind zece volume, din care opt au apărut de curind, sub îngrijirea oficialităților din Ankara“.

Nu eram totdeauna de acord cu verva etimologistă și cu erudiția lexicală a maestrului. În același articol, bunăoară, citim :

„Urme ale Pantheonului slav se găsesc și în vorbirea de azi a românilor. Cuvântul Svarog frecvent în Moldova e numele zeului suprem“.

Știam că un frate al eminentului teoretician cooperatist, Gromoslav Mladenatz, — fostul meu profesor de italiană la Liceul Traian din Turnu-Severin, — frate care căzuse în războiul nostru de întregire, se chemase Svarog. Că numele era frecvent în Moldova, mă indoiesc. Marele Larousse ne spune că zeul slavilor personifica Cerul, că era tatăl Soarelui și al Focului. Nouă nu ne spunea nimic, ca și Gromoslav. În orice caz, eram de acord cu Victor Eftimiu, care spunea Bucureștii, la plural, evitând oribilul Bucureștiul, care s-a impus. Nu mă impac nici cu Galațiul, și-mi vine să rid propunind amatorilor de astfel de forme, Bușteniul, cel mai singular dintre toponimicele de acest tip !

Maestrul cultiva amintirea lui Ilarie Chendi, primul său patron literar, de la Viața literară și artistică.

„Era mai poet decît noi toți poeții din preajma sa, el, criticul. Cine svirlea cele mai înflăcărâte îndemnuri la viață, cine era mai copil în entuziasmul său, mai naiv în expansiunile sale ? Noi eram tineri și eram poeți, dar eram mai bătrini și mai puțin poeți decît el. Romantic și sentimental, bun și generos, discret și impresionabil — așa fu Chendi. Numai cei ce l-au cunoscut prea bine l-au știut cum era“.

În vizită la maestru, George Calboreanu

Tot de la Victor Eftimiu aflăm că ardeleanul se acimatizase desăvârșit :

„Nu cunoștea nimeni mai bine Bucureștii de pe atunci, grădinile, vechile uliți, bisericile ruinate sau împrejurimile tainice în care, sub bolți de viță, se pitulau circiumile cu vin bun și lăutari“ (Marie Chendi în Fum de fantome).

Cele mai interesante din amintirile lui Victor Eftimiu se referă la copilăria și la înaintașii lui, din Boboștița (Albania). În Amintiri și polemici („Cultura Națională“, fără dată, din anii celui de al doilea război mondial), primul capitol, Iconomo, ni-l prezintă pe bunicul său matern, „papa Thodor Cociu“, protoereul comunei, care i-ar fi „dictat, de dincolo de lume, drama Theochrys“, tot așa cum „tot din munții natali“, autorul ar fi „adus și Cocoșul negru, care nu este decît un mister bogomilic“. Victor Eftimiu se socotea „om de la munte“ și nu se simțea bine „decît de la Cîmpina în sus, urcînd spre altitudini“. Spiritualicește, era însă un meridional, un tip colocvial, cum ar fi spus Tudor Vianu, care se realiza vorbind, în societate, sau scriînd cum vorbea.

O frază m-a izbit în deosebi în această carte a memorialistului :

„N-am cerut niciodată, oamenilor și vieții, decît un suris“.

Surisul e o notă prealabilă, așadar, în protocolul vieții sociale. Cel care ne-a părăsit pentru totdeauna ne lasă această lecție indirectă, care l-a călăuzit pe lumea aceasta.